

8. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні : Постанова від 07.05.2022. № 560. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/560-2022-п#Text>.

УДК 316.77:316.48

Людмила ГОНТАРЕНКО,
кандидат психологічних наук, доцент
ORCID: 0000-0001-6993-5494
Національний університет цивільного захисту України,
м. Черкаси, Україна

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ПРОСТІР ГЕНЕРУВАННЯ ТА ЕСКАЛАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Автором розглядається феномен соціальних мереж як основного джерела та каталізатора конфліктних взаємодій у сучасному цифровому суспільстві. Особлива увага приділяється механізмам формування «фільтраційних бульбашок», що ведуть до афективної поляризації. На основі статистичних даних 2021–2025 років проаналізовано динаміку злочинності в інтернет просторі в Україні та вплив деструктивного контенту на національну безпеку в умовах війни. Соціальні мережі стали платформою для формування з одного боку міжнародної підтримки та лідерства, з іншого – підбурення, об'єднання для здійснення терактів та геополітичного тиску.

Ключові слова: соціальні мережі, соціальний конфлікт, алгоритми рекомендацій, суспільна поляризація.

Liudmila HONTARENKO,
Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor
ORCID: 0000-0001-6993-5494
National University of Civil Defense of Ukraine,
Cherkasy, Ukraine

SOCIAL NETWORKS AS A SPACE FOR THE GENERATION AND ESCALATION OF SOCIAL CONFLICTS

The author examines the phenomenon of social networks as the main source and catalyst of conflict interactions in modern digital society. Particular attention is paid to the mechanisms of formation of “filter bubbles” that lead to

affective polarization. Based on statistical data for 2021–2025, the dynamics of crime in the Internet space in Ukraine and the impact of destructive content on national security in wartime are analyzed. Social networks have become a platform for building international support and leadership on the one hand, and incitement, unification to commit terrorist attacks, and geopolitical pressure on the other.

Keywords: *social networks, social conflict, recommendation algorithms, social polarization.*

У 2025 році соціальні мережі остаточно трансформувалися з допоміжних інструментів комунікації на домінантне середовище формування суспільно-політичних наративів. Соціальні мережі та весь віртуальний простір стає основним майданчиком для виникнення та ескалації соціальних конфліктів, а сам конфлікт стає головним механізмом утримання уваги. Для України, яка перебуває у стані повномасштабної війни, це питання набуває статусу національної безпеки, оскільки вразливість соціальних мереж активно експлуатується агресором для розхитування внутрішньої стабільності, а дослідження конфліктогенності мереж є критично важливим для виживання національного інформаційного простору. Комплексний аналіз соціальних мереж як джерела конфліктогенності, допоможе виявити роль у процесах суспільної поляризації та простежити динаміку кіберзагроз в українському сегменті інтернету. Варто враховувати, що значна частина конфліктів у соціальних мережах залишається в «латентній зоні» – вони не фіксуються правоохоронними органами та не потрапляють у публічні звіти, якщо не виходять за межі приватних груп або чатів. Таким чином саме соціальні мережі стають крапкою відліку і формування багатовекторного джерела конфліктів у сучасному українському суспільстві.

Конфлікт у соціальних мережах відрізняється від класичного соціального протистояння своєю іманентною анонімністю та швидкістю поширення. Спираючись на праці Елі Парайзера[15], можна стверджувати, що ми живемо в епоху, коли користувач, потрапляючи у «фільтраційну бульбашку», поступово втрачає навичку критичного сприйняття альтернативної інформації. Це створює не тільки емоційний, а також і психологічний ефект «ехо-камери», де кожне підтвердження власної думки викликає дофаміновий відгук, а кожне заперечення – афективну агресію.

Особливе місце посідає Telegram – платформа, яка у 2025 році стала основним джерелом новин для 71,3% українців. Відсутність прозорої модерації та можливість створення анонімних мереж каналів роблять цей месенджер ідеальним інструментом для проведення інформаційно-маніпулятивних операцій (ІПСО). Конфлікт тут часто штучно «вирощується»: від вкидання маніпулятивної тези до масового обговорення в коментарях ботами, що створює ілюзію загального суспільного обурення.

Мова ворожнечі в українському сегменті часто спрямовується на внутрішні групи: переселенців, жителів певних регіонів або військовозобов'язаних. Це свідчить про те, що конфлікт у мережі став керованим процесом, де попри декларації про безпеку, залишаються пасивними спостерігачами ескалації через комерційну вигоду від високого охоплення «хейт-контенту».

Соціальний конфлікт у цифрову добу трансформувалася з фізичного протистояння інтересів у складну систему символічних та інформаційних зіткнень. Соціальні мережі, ставши основним каналом комунікації для 63,9% населення планети станом на початок 2025 року, змінили саму природу людської взаємодії [21]. Наукове осмислення цього процесу базується на розумінні конфлікту як найвищої стадії розвитку суперечностей між групами чи індивідами, що в мережі набуває специфічних рис: анонімності, відсутності територіальних меж та надзвичайної швидкості ескалації.

Класичні теорії конфлікту, що виділяють об'єктивні (нерівність, ресурси) та суб'єктивні (мотиви, позиції) складові, у віртуальному просторі доповнюються технологічним фактором. Соціальні медіа не просто віддзеркалюють суспільні настрої, вони активно їх конструюють через селекцію інформації. Ефект «цифрового розгальмування» дозволяє користувачам ігнорувати етичні норми, що в реальному житті стримують агресію, перетворюючи коментарі та пости на інструменти тиску.

Фундаментальним внеском у розуміння природи мережевих конфліктів стала концепція Елі Парайзера про «фільтраційні бульбашки». Парайзер довів, що персоналізація видачі контенту позбавляє користувача зустрічі з альтернативними поглядами, створюючи інтелектуальну ізоляцію. Це призводить до формування «ехо-камер», де існуючі упередження лише підсилюються, а опозиційна думка сприймається як ворожа атака [15].

Алгоритми рекомендацій, націлені на максимізацію залученості, свідомо віддають перевагу емоційно зарядженому та конфліктному контенту. У 2024–2025 роках цей тренд став особливо помітним у TikTok та Telegram [19, 20], де «віральність» повідомлення прямо залежить від рівня провокації. Як наслідок, суспільство розпадається на ізольовані групи, що існують у різних інформаційних реальностях, що робить компроміс неможливим і веде до афективної поляризації – стану, коли ворожість до «інших» стає частиною групової ідентичності.

Український сегмент інтернету демонструє унікальну динаміку, де соціальні конфлікти нерозривно пов'язані з гібридною агресією. Кількість визначених та опрацьованих кіберінцидентів у 2024 році зросла на 70%, досягнувши 4315 випадків [14]. Станом на перше півріччя 2025 року тенденція зберігається: зафіксовано понад 3000 інцидентів, що на 17% більше за попередній період [16, 17, 18].

Ці цифри відображають не лише технічні атаки, а й цілеспрямовані кампанії з дестабілізації через соціальні мережі. Telegram став основним джерелом новин для 71,3% українців, що створює ризики маніпуляцій через анонімні канали. Конфлікти навколо мобілізації, соціальних виплат чи мовного питання часто ініціюються або підігріваються зовнішніми акторами через бот-мережі, використовуючи природні страхи та втому населення від війни. Статистика щодо шахрайства, яке у 2024 році сягнуло піку у 65000 справ, також свідчить про використання соціальних мереж як основного майданчика для експлуатації вразливостей громадян [18].

Постійне перебування в конфліктному цифровому середовищі виснажує когнітивні ресурси людини. Дослідження підтверджують, що високий рівень хейтспічу та кібербулінгу веде до зниження довіри в громадах та зростання тривожності [6, 7, 10, 11]. Конфлікт у соцмережі перестав бути локальним інцидентом; через механізм «психічного зараження» він охоплює тисячі користувачів за лічені години, провокуючи реальні акції протесту або соціальну ізоляцію окремих груп.

Особливо вразливою є молодь, для якої соціальне порівняння та потреба у схваленні через лайки стають джерелом внутрішнього конфлікту. Відчуття меншовартості через «ідеальні» профілі інших та страх бути «скасованим» (*cancel culture*), або «вилученим», формують покоління, схильне до радикальних реакцій на будь-яку критику.

У 2025 році ключовим фактором ескалації стали генеративні моделі ШІ. Створення реалістичних відео чи аудіо, де публічні особи нібито роблять суперечливі заяви, дозволяє миттєво підірвати суспільну довіру. Це створює «кризу реальності», де конфлікт виникає навколо подій, яких ніколи не існувало. Алгоритми TikTok та X (Twitter) часто не встигають, або навмисно не маркують такий контент, що призводить до незворотних наслідків у масовій свідомості.

Для України соцмережі стали екзистенційним викликом. З одного боку, це інструмент згуртованості. З іншого – через Telegram-канали ворог успішно вкидає наративи, що провокують конфлікти між цивільними та військовими, жителями тилу та фронту. Більша частина журналістів та активістів стикаються з організованим кібербулінгом, що є частиною стратегії деморалізації активної частини суспільства [19, 20, 22].

Соціальні мережі у 2025 році – це дзеркало суспільних суперечностей, посилене в тисячі разів алгоритмічною лінзою. Без системного підходу до фільтрації контенту віртуальні конфлікти продовжать руйнувати реальну соціальну тканину держав.

Ефект «цифрового розгальмування» призводить до того, що користувачі втрачають емпатію. Відсутність фізичного контакту та візуальних маркерів болю опонента дозволяє агресії переходити межі, які в реальному житті стримуються соціальними нормами. Механізми рекомендацій TikTok та YouTube працюють за принципом «поглиблення радикальності» [21]. Користувач, який одного разу зацікавився критикою

певної соціальної реформи, через тиждень отримує контент, що межує з теоріями змови. Алгоритм фіксує, що гнівні коментарі затримують користувача на платформі довше, ніж схвальні. Відповідно, система висвітлює «хейт-контент» як пріоритетний. Масове поширення в TikTok маніпулятивних відео про мобілізаційні процеси в Україні. Алгоритми підхоплювали емоційно важкі кадри, ігноруючи контекст, що призвело до серії реальних сутичок у регіонах [3, 12]. Це класичний приклад того, як комерційний алгоритм стає зброєю в інформаційній війні.

Генеративний ШІ став головним фактором ескалації у 2025 році. Дипфейки дозволяють створювати конфлікти «з нічого». Відео, де лідери думок нібито закликають до радикальних дій, поширюються швидше, ніж встигає з'явитися спростування. Ворогом створюється мережі каналів, які імітують місцеві новини, що дозволяє точково вкидати дезінформацію[22].

В мережах не існує модераторів і майже не блокується мова ворожнечі, що робить його ідеальним місцем для цькування та радикалізації. Конфлікти, що починаються в анонімних чатах, часто виходять на рівень великих медіа, змушуючи державні органи витратити ресурси на спростування замість реальної роботи.

Конфліктогенність соціальних мереж у 2025 році є системною проблемою, яка не має простого технологічного рішення. Необхідно розширювати системну державної освіти, як медіа грамотність та протидія інформаційним вкидам. Україна має слідувати європейському шляху, вимагаючи від платформ прозорості алгоритмів. Критичне мислення є єдиним фільтром, здатним зупинити «алгоритмічний гнів». Саме здатність користувача розпізнати маніпуляцію до того, як він натисне «поширити» є боротьбою з інформаційним мусором та маніпуляціями.

Соціальні мережі стали повноцінним полем бою, де інформація використовується як зброя для дестабілізації держав, впливу на суспільну думку та підтримки реальних бойових дій. Вони формують нові методи війни (наративи), де важливою є не лише фізична перемога, а й підтримка Заходу та керування сприйняттям.

Головна зміна відбулася у способі споживання інформації. Раніше суспільство мало «спільний знаменник» (вечірні новини, великі газети). Соцмережі цей знаменник знищили. Соцмережі стали платформою для формування з одного боку міжнародної підтримки та лідерства, з іншого – підбурення та об'єднання для здійснення терактів. Поширення дезінформації та маніпуляція наративами, як у випадку російсько-української війни, спрямовані на дестабілізацію, а не лише фізичне знищення.

Постійне споживання контенту змінює когнітивні функції, знижує концентрацію та впливає на психіку, що також можна вважати елементом «битви за увагу».

Соціальні мережі дійсно перестали бути просто платформами для спілкування, перетворившись на інструменти геополітичного впливу,

когнітивної війни та соціальної маніпуляції. Вони зробили брехню дешевою та масштабованою. Сьогодні «ферми ботів» можуть за лічені години створити ілюзію масової підтримки будь-якої ідеї – від теорій змови про вакцини до виправдання військової агресії. Це підриває саму основу демократії – здатність громадян приймати рішення на основі правдивих даних. Мережі змінили баланс сил між громадянином і державою, зробивши політику швидкою та непередбачуваною.

Революції (Арабська весна, Майдан) та глобальні рухи (Black Lives Matter, MeToo) стали можливими завдяки здатності мереж миттєво об'єднувати тисячі людей без лідерів та партій. Це дало безпрецедентну силу громадянському суспільству. З іншого боку, авторитарні режими перетворили соцмережі на інструменти стеження. Аналіз цифрових слідів дозволяє виявляти невдоволених ще до того, як вони вийдуть на протест. Державна пропаганда тепер не просто транслює ідеї, а агресивно «затоплює» інфополе шумом, щоб люди взагалі перестали вірити будь-чому.

Традиційні інститути – церква, університети, професійні медіа – втрачають монополію на авторитет. Сьогодні 19-річний блогер може мати більший вплив на думки мільйонів, ніж професор з 40-річним стажем. Це «демократизація впливу», але вона несе ризик кризи експертності, де харизма та кількість підписників підміняють знання та етику.

Соціальні мережі створили нові типи зайнятості (гіг-економіка, креатори контенту), де особистий бренд є важливішим за диплом. Професійне життя стало публічним, а поняття «приватного» фактично зникає – кожен пост 10-річної давнини може зруйнувати кар'єру сьогодні.

Соціальні мережі не є «злом» чи «добрим» самі по собі – це підсилювач людської природи. Вони зробили нас ближчими, але водночас більш роз'єднаними; дали нам голос, але зробили нас вразливими до маніпуляцій. Майбутнє суспільства залежить від того, чи зможемо ми перейти від ролі «продукту», на якому заробляють корпорації, до ролі свідомих користувачів, що володіють критичним мисленням та цифровою гігієною.

Увага користувача – це ресурс, за який продовжують активно воювати корпорації та політики, використовуючи психологічні тригери. Дані про нашу поведінку стають основою для таргетованих атак – від комерційної реклами до політичного мікротаргетингу.

Соціальні мережі – це не просто додатки у смартфоні, це простір, де формуються сенси, валяться уряди та змінюється біохімія нашого мозку. Одним із найнебезпечніших наслідків став занепад об'єктивної істини. Алгоритми платформ налаштовані на утримання уваги, а найкраще увагу тримає контент, який викликає сильні емоції – гнів, страх або солідарність.

Фейкові новини поширюються у шість разів швидше за реальні, що робить соцмережі ідеальним майданчиком для дезінформаційних кампаній та маніпуляцій громадською думкою. Соціальний вплив на рівні індивіда не менш радикальний. Ми стали учасниками глобального

експерименту з перевірки психіки на міцність. Постійне спостереження за «ідеальним» життям інших створює ілюзію власної неуспішності. Це веде до зростання тривожності та депресивних станів, особливо серед молоді.

Соціальні мережі демократизували доступ до аудиторії, але водночас створили інструменти для тотального нагляду. Традиційні ієрархії руйнуються. Блогери та інфлюенсери сьогодні мають більше довіри, ніж професійні журналісти чи науковці. Це створює кризу експертності: думка популярної особистості часто важить більше, ніж доведений науковий факт. Водночас ринок праці та освіта стають децентралізованими – соціальний капітал (кількість підписників та репутація в мережі) стає реальним активом, що відкриває двері до професійного успіху. Соціальні мережі – це дзеркало людства, яке водночас і викривляє, і підсилює наші риси. Вони дали нам безпрецедентний зв'язок, але забрали приватність і спокій. Суспільство перебуває на етапі адаптації: ми вчимося «цифровій гігієні» та намагаємося розробити правила етики для простору, який не має кордонів.

Технологічний ландшафт соціальних медіа зазнав фундаментальних змін через масове впровадження генеративного штучного інтелекту. Якщо раніше джерелом конфлікту була інтерпретація реальних подій, то сьогодні конфлікти дедалі частіше провокуються подіями, які існують виключно у віртуальному просторі. Цей феномен отримав назву «колапс інформаційної екосистеми», де межа між автентичним контентом та синтетичним стирається.

Сучасні моделі штучного інтелекту дозволяють створювати гіперреалістичні відео та аудіоматеріали з мінімальними витратами ресурсів. Головна небезпека полягає у використанні «емоційного гачка»: алгоритми навчені генерувати саме той тип контенту, який викликає миттєвий гнів або страх [4].

Створення дипфейків, де посадові особи нібито роблять антигуманні заяви або визнають поразку. Навіть після офіційного спростування «первинний афект» залишається в пам'яті аудиторії, формуючи підґрунтя для довготривалої недовіри та внутрішніх міжусобиць [6].

ШІ-боти здатні генерувати мільйони коментарів у секунду, імітуючи запеклу дискусію між «прихильниками» та «опонентами». Це створює ілюзію глибокого розколу в суспільстві там, де його насправді немає. Виникає ситуація, коли реальні докази злочинів чи корупції відкидаються стороною конфлікту як «дипфейки». Це паралізує правову систему та унеможлиблює конструктивне вирішення суперечок.

У 2024 році було зафіксовано спроби масового розповсюдження аудіо-фейків командування ЗСУ з метою зірвати мобілізаційні заходи. Конфлікт, посіяний через такі інструменти, має віральний характер: він поширюється через приватні повідомлення та закриті групи швидше, ніж інструменти модерації встигають його ідентифікувати.

Telegram сьогодні перестав бути просто месенджером; це автономний конфліктний простір, де відсутність правил гри дозволяє будь-

якому актору (державному чи приватному) дестабілізувати суспільство. Для мінімізації цих ризиків необхідна не лише державна політика регулювання, а й перехід користувачів до більш захищених та верифікованих каналів комунікації [13, 16].

Соціальні мережі у 2025 році остаточно закріпилися у статусі глобального генератора конфліктів. Технологічна природа платформ, заснована на алгоритмічному просуванні гострого контенту, робить конфлікт неминучим атрибутом цифрової взаємодії. Для України, що перебуває у стані війни, ці загрози мають критичне значення, оскільки внутрішня поляризація безпосередньо впливає на стійкість держави. Подальший розвиток суспільства потребує не лише технічного захисту кіберпростору, а й масового впровадження навичок цифрової гігієни та критичного мислення як єдиного дієвого інструменту деескалації віртуальних протистоянь [8, 9].

Проведене дослідження дозволяє констатувати, що у 2021–2025 роках соціальні мережі остаточно трансформувалися з нейтральних платформ для комунікації у потужні генератори та ретранслятори соціальних конфліктів [17]. Системний аналіз засвідчує, що конфліктогенність цифрового простору не є випадковим побічним продуктом, а впливає з самої архітектури сучасних медіа платформ [5, 23].

Висновки. Під час повномасштабного вторгнення соціальні мережі перетворилися на повноцінне поле бою. Дослідники називають цей конфлікт «першою війною TikTok», де швидкість поширення емоційного контенту випереджає офіційні повідомлення. Ворожі спецслужби через соціальні мережі активно вербують українців (зокрема підлітків) для вчинення диверсій або участі в штучних протестах, використовуючи алгоритмічну вразливість молоді. Соціальні мережі сьогодні є дзеркалом суспільних суперечностей. І хоча український інфопростір демонструє високий рівень стійкості до ворожих вкидів завдяки «патріотичному мережевому наративу», який формується самими громадянами. Проте, втома від війни та алгоритмічна поляризація поступово знижують ефективність цього захисного механізму, відкриваючи простір для внутрішніх суперечок, тому необхідна подальша стабілізація цифрового простору України можлива лише за умови синергії законодавчого регулювання платформ та формування культури відповідального споживання інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бернайз Е. Пропаганда / пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2021. 192 с.
2. Бруді Р. Психічні віруси. Як програмують вашу свідомість. Харків: КСД, 2022. 256 с.
3. Войтко В. Психологія віртуального конфлікту в умовах соціальної ізоляції. Соціальна психологія. 2024. № 1. С. 12–25.

4. Гайдамашка О. Соціальна мережа як простір конфлікту: філософський аналіз. Філософська думка. 2023. № 2. С. 110–124.
5. Джемісон К. Кібервійна: як російські хакери та тролі допомогли обрати президента. Київ: Видавництво, 2021. 412 с.
6. Дослідження стійкості українського інфопростору. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. URL: spravdi.gov.ua.
7. Звіт про діяльність Департаменту кіберполіції за 2024 рік. Національна поліція України. URL: cyberpolice.gov.ua.
8. Зубофф Ш. Епоха наглядного капіталізму: Битва за майбутнє людства на новій межі влади. Київ: Наш Формат, 2020. 640 с.
9. Кастельс М. Становлення суспільства мережевих структур / пер. з англ. Київ: Ніка-Центр, 2000. 672 с.
10. Кіберзлочинність в Україні: нові виклики 2025. Юридична газета. URL: ur-gazeta.com.
11. Кіберінциденти в Україні: Аналітичний звіт CERT-UA. Держспецзв'язку. URL: cip.gov.ua.
12. Комунікаційні стратегії в умовах гібридної війни. Вісник НУОУ. 2024. Т. 3. № 11. URL: visnyk.nuou.org.ua.
13. Маєр-Шенбергер В., Кук'єр К. Велика дата. Революція, що змінить те, як ми живемо, працюємо та мислимо. Київ: Видавництво Старого Лева, 2018. 320 с.
14. Офіційні дані CERT-UA про активність російських хакерських угруповань (2024). URL: cert.gov.ua.
15. Парайзер Е. Бульбашка фільтрів: Що Інтернет приховує від вас / пер. з англ. Київ: Наш Формат, 2022. 272 с.
16. Поляризація в соціальних медіа: Роль алгоритмів у виборчих процесах. Медіамейкер. URL: mediamaker.me.
17. Соціальні мережі як джерело новин для українців: дослідження 2024. Інститут масової інформації (ІМІ). URL: imi.org.ua.
18. Статистика шахрайства в Україні: підсумки 2024 та прогноз 2025. Опендатабот. URL: opendatabot.ua.
19. ТікТок як інструмент інформаційного впливу: аналітичний звіт. Центр протидії дезінформації. URL: cpd.gov.ua.
20. Телеграм-канали як загроза національній безпеці: результати моніторингу. Детектор медіа. URL: detector.media.
21. Digital 2025: Global Overview Report. DataReportal. URL: datareportal.com (дата звернення: 20.02.2026).
22. Phishing, Zero-Click and AI Attacks: Cyber Threat Trends in 2025. IT Ukraine Association. URL: itukraine.org.ua.
23. The Global Risks Report 2025. World Economic Forum. URL: www.weforum.org.